

5.

Slovesno zvonovi zvonijo,
Razlega veselo se petje,
In luči neštete gorijo
V svetišču, ki venča je cvetje.

Kadilna meglica v višave
Dviguje se danes dišeča;
Krog svete cerkvene zastave
Pa molijo srca goreča.

*

Pomladni se praznik obhaja:
Velikanoč, praznik vstajenja;
Zmagalec iz groba nam vstaja,
Napočil je dan odrešenja.

6.

Pomladna, mila noč na zemljo pade,
Večernega je zvona vtihnil glas,
Prižgane so na nebu zvezd mirjade,
Priplaval lune blede je obraz.

Ko v tihem miru sladko zemlja spava,
Vtopljeno v misli mi bedi srce;
Tje v rajske višočine duh mi plava,
V nebo hité kopneče mi želje.

*

Oj, zagrinjalo to je čudno, krasno,
Ki željnemu pogledu skriva raj;
Kakó pač mora biti lepo, jasno,
Kar srečo in očém je skrito zdaj!

Janez Bilc.

Črnošolec.

(Spisal Krasjanin.)

I.

Se se spominjam, kako je sedel
na leseni klopici onemogli starček.

Ko sem bil še med bosopetniki in smo letali po vasi od hiše do hiše, prihajal je večkrat k nam, prosil požirka vina ali krajcarja za duhan. »Ubogi Rebula«, rekal je moj oče, »kam si revež zašel?« Če so mu dali krajcar, zahvalil se je starec: »Bog vam povrni in sveti Anton Padovanski!« ter pregibal se dalje na dveh bergljah. Res nekaj čudnega bilo je na njem. Njegova uvela, sesédla postava je še vedno izražala nekako gosposko nežnost, v kateri je pač bujil v svoji mladosti. Skoro bojim se opisovati njegovo telesnost, tako razdejan in raztrgan je bil po celem životu. Ni noga, ni roka, ni okó, ni uhó ni mu več opravljalo odločenega posla. »O moja mladost! Ko bi bil še enkrat rojen, kako bi hotel živeti, kako ceniti svoje duševne in telesne sile! O gorjé, gorjé!« mrmral je starec na klopici in govoril sam s seboj

nerazumljivo. Otroci pa v samih srajcah so se mu smejali ter mu izmikali berglji iz naročja. On pa je še bolj čudne besede izgovarjal, da si nobeden ni zapomnil niti zloga, ter jim žugal s palicama.

Včasih pa smo mu vendar šli po duhana v vaško prodajalnico.

Danes je stari Matejček Rebula privlekel svojo sprhlo, zastareló suknjo iz škrinje in napravil se na odhod iz svoje osamele bajtice. Pomolivši v zakajeni latinski knjigi pogledal je v tobačnico, je-li kaj v njej, otipal srečno v žepu rutico za nos, odkasljajal se in odhrkal, težavno pljunil pred se ter nastavljal za prvi korak svoji berglji. Polahko drsaje zapuščal je svoj stan na koncu vasi in nameril proti glavni vasi — Nabrežini.

Gredé mimo svoje rodne hiše, je moral gledati, kako so vozili sinovi njegovega brata obložene posode grozdja v domačo klet. Postal je, krepko zakašljajal, da bi ga slišali pred dvorom in mu dali le sam grozdček, ker prositi svoje sorodnike ga je bilo sram. Le hlapci so

mu podali včasih kak dar, da jim je kaj pravil iz svojih prejšnjih let in popridigal lepše nego lastni župnik.

Sorodniki pa mu niso pustili niti na dvorišče.

»Saj je veliko snedel našemu dedu in očetu, ko so ga šolali v Gorici!« so ménili.

Bridko je rezalo starca očitjanje, toda kar nastavljal je svoji berglji ter drsal dalje. Dospelši v zakotje med poslopji se je ustavil, obrisal si pót s čela in še doli po licu tekočo solzo.

II.

Pred nekaj leti — prav isti dan — pridrdral je železnični vlak iz Italije proti Nabrežini obložen z različnimi potniki. Bolj pri koncu vlaka je sedela medla oseba ženskega spola v revnem vozu tretjega razreda. Črna obleka in belo oglavje nam javita, da se je žrtvovala strežbi trpečega ljudstva v bolnišnicah. Hitela je končati svoje molitve na molku, ker parni vlak ni več tako naglo pihal bližajoč se postaji. Čudna žena v neznani obleki ni govorila našega jezika. Izstopivša je povpraševala, kje stanuje gospod župnik.

Po celi Nabrežini so tekali otroci vkupe ter kazali s prstom neznano gospo. Ženice so postajale na cesti podpiraje se z rokami ob ledja, da bi si glajše povedale redko novico. Deklice pri vodnjaku so stikale glavice druga k drugi ter se smejale, kakor bi bile v raji. Tujki pa ni vedel nihče odgovoriti na vprašanje.

Toda izza vogla sta pridrsali dve berglji in med njima sesédla, bledozelena postava starega Matejčka, katerega je spremljala tolpa nagajivih otrok. Čudno je gledal neznanko, pozneje govoril z njo v tujem jeziku kake pol ure. Oba sta se za tem napotila dalje po vasi. Pozorno je poslušal, kar mu je pripovedovala, prosil, da bi mu povedala natanč-

neje, a tujka je vsakrat uklonila glavo, zaprla oči ter korakala dalje. On pa jo je spremljal še bolj bled, da bi mu bili ljudje skoro prišli na pomoč, če bi jih ne bil gledal ježno.

Sprevodil jo je v duhovnišnico ter počakal zunaj. Vaški župnik je slišal deklin klic, da naj pride v pritlično sobo, kjer želi tujka govoriti z njim. Mož srednje starosti, rejen samo toliko, da se je lahko bril, zaprè »status animarum«, kjer je nekaj prepisoval, vrže nase lepši talar sè svilnatimi gumbi in pograbilsi na mizi ležeče novine popravi si čepico na glavi ter meri počasno kamenite stopnjice navzdol. Naravno je, da se človek, živeč v prosti naravi, med prostim ljudstvom, odvadi gosposkih malenkostnih oblik ter se vznemiri, slišaje, da ima govoriti s tujo osebo. Tudi župnik je vprašal na stopnjicah deklo, kaj želi tujka. Ko bi sedaj videl, čitatelj, tujko, čudil bi se jej. Glas župnikov se jej je zdel soroden nekemu drugemu, kateri jej je zvenel še v ušesih.

Dolgo sta govorila. Župnik, prej radoveden, javil se je sedaj silo pobitega. Komaj je korakal po sobi sem in tja. Vest, katero je prinašala tujka, morala je biti jako otožna, ker krepkega moža je kar potrla. Moral je sésti.

»Ni vam dala nobenega lista name?« izpregovori naposled župnik. »Ne, gospod! samo prosila vas je, da odpustite njemu, če ga najdete, kakor mu odpušča ona. Jaz ne vém, koga misli. Imena ni povedala.«

»O, draga sestrice!« pretrga naposled vzdih župnikov tišino, »jezila si me, a vendar sem te ljubil. Nemožno in — vendar! Ko si se mi izgubila po svetu, bilo mi je gorje — rad bi te bil še enkrat videl! Zakaj sem te poslal od sebe!«

Sedaj se zasliši klapanje bergelj in cel tok latinskih pozdravov, ki veljajo domačemu duhovniku.

Prišlec je Matejček Rebula.

Dasi nista bila primerna prijatelja in so občani skoraj čudno gledali, da je hodil Matejček k njemu, čislal je vendar župnik revnega moža, ker sta bila zgodnja prijatelja, sošolca, ter mu je dajal miloščine.

»Kaj ti je pa, prijatelj?« vpraša s hripavim glasom revni možiček, »kake vesti prinaša tujka in kaj ima sploh pri tebi? Tudi jaz sem se pomenil z njo, izvedevši, da prihaja iz Padove.«

»Nič, nič takega, da bi te zanimalo. No, pa znaj: sestra mi je umrla te dni čisto neznana v tuji zemlji, pomisli... Še vedel nisem, kje je.«

»Kako se je zvala po imenu, ali je bila prav tvoja sestra, Gruden? Ali imaš sliko?«

»Glej ga, moram se ti smejati, dasi me je razžalostila vest o njej. Čemu ti bo slika? Počakaj, moram odpraviti tujko, da se vrne v svoje kraje. Vsaj popotnico jej moram plačati. Sam ne vem, zakaj mi niso poslali pisma, temuč osebno poročilo...!«

III.

Matejček Rebula se vsede k mizici ter pograbi bližnje novine. Gleda na list, kakor bi čital, toda v mislih se mu vpadablajo prejšnja leta z raznimi dogodki. Premišljuje tudi svoje revno stanje, kako lahko bi bil sam enak svojemu prijatelju.

»Kaj tebi, Gruden, ti si mož!« začne Matej Rebula, »česa ti neki nimaš? Toda revež jaz...«

»Revež?« poprime mu besedo župnik. »Kaj ste iskali takrat na pokopališču? Sicer se pa ne boj, da verujem kaj o celi strahotni pravljici!«

»Ne veruješ?« dejal je Matej. »O prav od tam izvira vsa moja bolehnost, tam je koren moje nesreče.«

»Kaj ste pa iskali tam?«

»Počasi, prijatelj, dovoli, da si zberem stvar v spominu. Ako bi bil sam prišel, ne bi mi bilo treba sedaj razlagati.« Po malem premolku nadaljuje:

»Kakor véš, seznanila se nas je pred štiridesetimi leti lepa petorica. Ti Gruden, benešk Slovenec, jaz Rebula, Brezar in Milič. Štirje, koji smo bili od teh-le krajev, sedaj že niso več vsi živi. Skupaj stanovali, skupaj dobre volje bili, skupaj se sprehajali, na isti klopi hlače trgali. Saj véš, koliko gorkih smo napravljali starim profesorjem, saj véš, kaki junaki smo bili pri igri, kaki močni pivci vsi razven tebe, dragi prijatelj. Kajti mi smo ga komaj, skoro bi dejal, pokusili, in so se nam še-le razvezali jeziki, — ti pa si jo kar potegnil domov.«

»Spominjaš se, kaki dnovi so cveli za nas, ko sta prihajala moj pokojni oče in mati k meni z vozičem polnim vsega, kar se je potrebovalo za dobro življenje. Mili Bog! Kadar mi je oče razkladal iz zabojčka domači sir, ovčjo skuto na trtnih listih, vonjiva plečeta in temno-rudeče steklenice vina ko solčni žar, bilo je življenje. Ko bi si človek mogel sedaj s takim podložiti, bilo bi drugače! Toda pokora na stare dni! Ljubi moj Gruden! Pokora, pokora! Milo se mi stori, če se spomnim dobre matere. Koliko toge sem jej prizadel! Morebiti véš, da nas je moj oče enkrat peljal v pivarno, da bi nam pri čaši piva povedal kaj o domu. Materi moji pa ni bilo nič kaj po vseči, da sem se malo pošalil z natararico. Istega dné ni bila nič kaj vesela in zdi se mi, da me tudi ni več imela rada. Oče moj pa so se možato držali ter se posmejali materi: »Ti, iz Matejčka ne bo kaj prida. Pa samo, da mi ne ostane doma! Toliko ima pri naši hiši, potem pot pod noge, kamor drago!«

»Takrat smo si štirje — tebe ni bilo — nekdam v dobri volji segli v roke,

mi in še poznejša dva prijatelja Lokar in Vrhnik, da, kdor izmed nas umrje prvi, da nam številke za loterijo. Polagoma so nam minoli dnevi dijaškega življenja, iz vseh nas izšolal si se le ti in imaš službo. Prvega iz našega kroga pokosila je smrt Vrhnikarja. Kdo se je spomnil naše obljube! Še le razcapani Brezar je pripravil mene in Lokarja, da smo se odločili za ono predrznost. Milič je bil preveč strahopeten, toda nada, da dobimo kaj okroglega za pijačo, navdihnila mu je nekaj poguma, da je šel čakati v zvonik pod mali zvon. Brezar je vse uredil, napravil si piščal, da bi dal znamenje, kdaj je treba zaklenkati z malim zvonom. Jaz sam nisem o celi stvari ni trohice veroval, a tudi bal se nisem: vendar ni se mi zdelo primerno hoditi na grobišče.*

»Kar se nam je takrat godilo, to mi je v spominu, kakor meglena zgodba. Zdelo se mi je, kakor bi zemeljne grude lezle narazen, trava šumela, mecesni votlo bučali. Neznanska teža nam je stiskala prsi. Brezar je videl belo roko štrlečo proti njemu, hotel jo je prijeti, a otipal ni ničesa. Šum je naraščal, udirala so se tla pod nami in slišati je bilo strahotno proseč glas: »Bratje in sestre, pomagajte!« . . .

»Takrat je zazvenelo klinkanje malega zvona, in ti si se menda takrat vzbudil ter pogledal skozi okno. Zvonenje si slišal tam-le v zvoniku. Videl pa nisi ničesa. Jaz tudi ne. Brezar je trdil, da je videl vse svetlo krog sebe, kjer se mu je udiralo in še več svetlih koščkov mu je ostalo na čevljih in hlačah. Od strahu je kmalu zbolel in umrl, kakor veš, Lokar je shromel, da hodi v dve gubi. Miliča je tudi dovolj pretreslo, ko jo je hotel ubrati izpod zvonika, pa se je nesrečno zamotal v zanjko zvonove vrvi. Bled je sedaj in suh ko stenj, smili se vsem. Mene pa vidiš, da komaj lazim po božji zemlji.*

»Pojdi, pojdi!« smejal se je župnik, »ti in tvoji strahovi; prosto ljudstvo bi tako govorilo. Veter je bil po noči, žrjavi in hudourniki so letali po grobišču, pijani in razburjeni ste bili in po tleh vam je svetil fosfor sprhlih kostij. Sicer pa — česa si ne ustvari užgana domisljija! Pričakoval sem, da si več rešil iz svojih šolskih razvalin, toda vidim te bolj nevednega, bolj strahljivega, nego bornega kmeta! Miliča pa mi ne objokuj, raje samega sebe! Saj je prežgan od žganja.*

Stari dijak je obmolčal v zadregi, kam bi navrnil govor. (Dalje.)

Iz burkaste preteklosti Mihe Gorenjskega.

(Spisuje Tine Brdnik.)

XVI. Prevare in spletke.

krēmi za dolgo mizo je sedel rajni Prekūc, dobro se gostil in svojo ženo hvalil. Že se je naložil mastne pečenke, tudi zamočil jo je že dobro z okusnim dolenjcem, pa ker

je danes zanj nekaj praznik — prodal je namreč največjo kravo koroškemu mesarju za visoko ceno — ne more se lahko odpraviti proti domu. In kolikor dlje sedi, toliko radodarniši je s hvalo.

»Moja Nežica je pa res pridna«, dejal je slednjič, spomnivši se, kako izvrstne pečenke si je on danes privoščil; »z

Prileti lahkotno ptica,
Na zidovje se spusti.
Kljuje, brska jej nožica,
Da se zrnce oddrobi;

Vzame je in pesem poje
Vdovi zbegani z zidú:
»Vse plakanje grenko tvoje
Zdaj ne reši ti sinú!

Vsako leto k razvalini
Sèm od morja priletim,
Vzamem prašek podrtini,
Da ga v morje potopim:

In ko vzamem zadnje zrno
Od teh divjih razvalin.
Strla bom prokletstvo črno
Devi, rešen tvoj bo sin.

A ne sluša mati ptice.
Koplje, brska in ihtí,
Prebleduje reví lice,
Trudna leže, v vek zaspi. —

Ptica zdaj še prileteva,
Tudi groblje še stojé,
Mah je črn povprek odeva,
Plašno zró na-nje ljudjé.

A. H.

Črnošolec.

(Spisal Krasjanin.)

(Dalje.)

IV.

Predno so predstojniki poslali Grudna »Na Brežino«, služboval je v oddaljeni vasi. Imel je pri sebi sestro mnogo mlajšo, nego je bil sam. Dve leti mu je gospodinjala v občno zadovoljnost; toda napuh se rad vgnezdí v mlada srca. Brat njen pa je bil zamerljiv in neizprosén v svojih sklepih.

Poletnega dne pride reven kmet v duhovnišnico.

»Amalija! prinesi možu políč vina, ker je žejen.«

Dekle se je delalo gluho, bolj, nego kadar je prišel mladi vaški učitelj. Čemu vsakemu potepinu dajati vina?

»Amalija! Kaj sem ukazal?« klical je duhovnik.

»Précej, précej!« obetala je deklica.

»Bode-li kmalu vino?« ponavljal je Gruden svoj ukaz čez par minut. Ni je bilo iz kuhinje.

Duhovnik pograbi posodo ter prinese pijačo sam.

»Amalija!« kričal je razsrjen, »zveži svojo culico in pojdi takoj iz hiše. Kar sem rekel, ostane!«

Iz početka se mu je smejala, toda njemu bila je ostra resnoba.

»Poberi svojo obleko in pojdi! Če boš v revah, piši mi, pomorem ti. Takó strog ne bom, da bi ti ne pomagal, ko sva si v krvi. Če bom slišal dobro o tebi, lahko se vrneš kmalu. Za sedaj si bodem jemal hrano iz gostilne. Pojdi domov in pošlji mi svojo mlajšo sestro!«

»Zakaj jim bom vedno dajala! Sedaj krajcarjev tobakarjem, sedaj kruha malim požeruhom. — Sevéda! kdo jim bo meril goltance! Požrli bi divjega jelena roge. Vsako babišče, ki pride k nam, mora dobiti mesne juhe, potem pa še vsak kmetavs najboljšega vina. Kaj bode pa sami pili? Saj je komaj mesec april. Jaz ne vém, kaj je z vami, gospod brat? Prejšnja leta ste dajali samo otrokom pri prvem sv. obhajilu zajutrek, in sicer le včasih. Prav! Ne ugovarjam. Toda Bog pomagaj! Ne vsak dan! Jaz vam

gospodinjim, jaz moram skrbeti za kosilo in večerjo. Jaz pa vém, gospod, kako je. Dohodki so vam pičili in meni prikrivate svoje zadeve. Toda prepričana sem, da je vaš predalček gostokrat prazen. Bila sem v sosednjih vaseh pri kuharicah. Vse drugače stiskajo, nego mi. Meni pa bi bilo neznosno, če bi vam morala kdaj mizo pogrinjati, a ne imela skoraj česa nanjo dejati. Toliko pa umejem, da vam tekne dobra postrežba, dasi bi kaj radi, da bi bil vedno post. Sami tožite ob sobotah, kako ste utrujeni, oslabei od samega branja in pisanja. Tako je. Jaz ne morem drugače, ker . . . » in dekle je posilil jok.

Gospod župnik je govoril še strogo, v srcu pa je bil premagan.

Šla je. Skoro jo je hotel priklicati, da se vrne, toda upirala se je njegova samozavest in trdna značajnost. Vprašal je svojo vest, ravna-li prav ali ne, in zdelo se mu je, da mu ne pravi nič določnega. Sklenil je torej, poklicati jo kmalu v prejšnje poslovanje.

Bliskoma se je po vasi raznesla novica, da župnik podi svojo gospodinjjo. Dobro je delo možakom, tešečim se, da pride nova, radodarnjša.

Ustrezalo je ravnanje župnikovo vaškim deklicam, ki niso gledale rade na Amaliji lepših oblačil, nego so imele same. Le kakemu vaškemu mladeniču ni bilo po volji, in odlazili so na konec vasi, da bi videli še enkrat odpotujočo. Čislali so jo. Na velikonoč ni pripravljala nobena lepšega zelenja pri opletanju božjega groba, nego ona, nobena ni znala okusneje okrasiti cerkvenih zastav na sv. Telo. Šla je . . .

Onega leta je mati Rebulova dala poklicati šivarjev in šivilj, in oživela je v zgornji sobi cela tovarnica samih rokodelcev. Sin je bil doma na počitnicah. Obljubil je materi, da ide za »gospoda«.

Le njej je bil povedal na skrivoma. Ni bilo treba drugega za njeno veselje in zadovoljnost. Se vé, pristavil je takrat, da ni treba nikomur povedati, da ne vé še za trdno. Toda dobro mater oslepile so prve besede in vsajala si je v srce zeleni prapor sladke nade. Kako je bila delavna! Dasi nekoliko objemne telesnosti, tekala je vendar kakor prepelica v njegovo sobo, poravnavala pregrinjala na postelji, brisala prah s polikane mize, pobirala knjige ali listine po tleh raztresene. Pristopala je k čudnim stekleničicam in k fizikalnemu orodju, da ne bi kaj padlo na tla, odpirala potem okna, prilivala sveže vode cvetlicam v loncih, pregledovala v predale, katere hlače se imajo očistiti, preštevala perilo, izlivala vodo iz prozornega umivalnika, zavijala lepodišeče mijlo v obrisačo, dajala zrnja liščku v kletki, zapirala orehova vrata, stopala po lesenem hodniku poleg cvetočih klinčkov proti kamenitim stopnicam in zbegla v kuhinjo pogledat lonce.

Ne hči, ne dekla nista pospravljali v sobi njegovi, le sebi je pridržala mati prijetno opravilo.

Navadno je bil Matej doma do sedme ure, če se ni sprehajal po vrtu. Vstajal je zgodaj. Vzel je knjigo v roke, odprl vrtna vrata iz desk zbita ter korakal po temno-zeleni travi. Po sprehodu povžival je zajutrek. Za vsak obed je pristavljala mati poseben pokrit lonček k ognju, da se dijak ni mogel pritoževati.

Bilo je početkom vinotoka, ko je prišel bosopèt deček k Rebulovim s sporočilom, da bi duhovni gospod radi govorili z Matejem. Kmalu je bil napravljen. Na črnolasi glavi se mu je podajal klubuk širokih krajev prav vrlo. Lepi očesi ostrega, a milega pogleda vrhu polahkobledega lica sta merili izpod čistih naočnikov bleščečo srajco, črno obleko, bogato verižico pri uri. Po vsem tem je

nakoračil nogo obuto v mehko obuvalo in zamišljeno stopaje upogibal je med belimi prsti lično paličico.

Duhovnik mu je podal došle listine, ki so javile, da lahko odrine v Gorico v bogoslovje. Za par dnij je odšel. Lepo ga je bilo videti.

»Lep gospod bode«, ukrepali so možje s pipico med zobmi. »Zdrav je ko riba. Bog mu daj pamet!«

Poslala je bogata Rebulovka za sinom veliko perila in obleke, da bi jo lahko nosil pet let.

Toda za skrivšim se solncem so pripluli nevihtni oblaki na obzorje srečne zadovoljnosti in sipali žalost in togo nad Rebulove.

Nekega dne jim prinese poštar pismo. Hlapec, hči in mali otroci so za silo rešili pomen čudnih znamenj in oča so materi prav jasno povedali, da Matejčka ni več v Gorici.

V.

V Padovi je imela par let pozneje policija mnogo opravila. Izpraševati in preiskovati so morali uradniki revnega kavarnarja, kako se je mogel prigoditi v njegovi kavarni tak zločin. Našli so namreč tujko skoro mrtvo in poleg nje polovico neizpite kave na mizi. Mož se je branil, kolikor je mogel, toda tlačil ga je neodstranljivi sum, da je morala biti pijača zastrupljena; vedé ali nevedé — imelo se je še le dokazati. Kemijska razkrojba ostale pijače je neovrgljivo pričala, da je bil namešan v napoj hud strup.

Dan poprej sta namreč došla v kavarno tuja gosta, gospod in gospica. Možki v črni mladostni bradi, zanemarjeni opravi je moral imeti blizo štiriindvajset let. Gospica je bila okusno opravljena, toda natančnemu opazovalcu bi

se bila pokazala obleka že obnošena, a zelo skrbno zašita, da se ni oseba prav nič razlikovala od gospej resnično bogatih. Govorila sta jezik strežajem neumljiv. Možki je govoril mirno, priljudno, obraz pa mu je temnel čimdalje bolj. Mrkli pogledi, večkratni odmor v govoru, malomarni odgovori so javili, da mož ne nosi srca na jeziku. Zdelo bi se opazovalcu, kakor da je mož zelo razžaljen in srdit.

Klical je kave, namešal sladkorja, ponudil navzoči gospici.

»Torej gospodičina«, nadaljeval je, »nimate druge besede za-me? Je-li to vaša zadnja izjava?«

»Gospod Rebula! kaj ste si izmislili? Jaz sem se izrekla odločno. Čislam vas, saj veste. Hodite domov! Kar sem vam posodila, ne vprašam nikdar. Vi ste izgubljeni sin! Kaj poreče vaša dobra mati? Saj ste mi pravili, da jo spoštujete še vedno. Ni dolgo, kar ste zapustili dom, toda globoko ste zabredli, kakor ste mi pravili. Po lastni vaši izpovedi, za katero se vam zahvaljujem, poznam vas do pičice. Ne sovražim vas, da, pomilujem. Vrnite se v svoje kraje, sicer se pogreznete globlje v hudobni svet. Še enkrat mladi gospod: čislam vas iz cele duše radi učenosti in visoke olike. Toda vi ste olikanec, jaz priprosta gospica, ki moram streči stari sorodnici, in po njeni smrti pojdem k usmiljenim sestrám. Samostan mi bode zavetje, po njem hrepenim. Torej moje roke ne upajte, gospod, rotim vas. Vaših zmot pa ne izvé nikdo . . .«

»Tiho! . . . licemerka!« zagrmel je z burnim glasom in neslo ga je ven.

V kavarni pa je sklonila gospica svoje telo na mizico, in kmalu so jo odnesli na pol mrtvo na domovje. (Konec.)

Črnošolec.

(Spisal Krasjanin.)

(Konec.)

VI.

V hudi vročini so se vračali avstrijski vojaki leta 1866 z laških ravnin. Pri Custozzi so bili zadali laškemu kralju izdaten udarec. Med vojaki je bil tudi lep častnik oholega vedenja, skoro vedno pijan. Komaj dosevši do nabrežinske postaje, tekkel je v Rebulovo hišo — Matejček Rebula sam — deset let po svojem odhodu. Kolika prememba v desetih letih! Precej, ko jim je ubežal sin v Padovo v visoke šole, začelo je gospodarstvo iti rakovo pot. Oče in mati sta izgubila veselje do dela. Dobre letine so se kakor vidoma ogibale njihovih vinogradov. Jeli so si izposojati, zabijali so klin za klinom, in upniki so potem zahtevali svoje. Počeli so vsi možki v hiši vstrajno popivati, menč: »Kadar hiša gori, grejmo se vsi!« Sedaj je oče počival pod črno zemljo, sestra je bila šla od hiše. Več otrok je bilo, vsak je odnesel sè svojo doto kos premoženja, in ostalo je materi in mlajšemu sinu skoro golo zidovje, izpraznjen hlev in pajčevinasta klet. Gospodarja pravega ni bilo, in imetek je ginil dan na dan.

Pred hišo je sedela mati, vsa osušena od toge, oglušela in postarela in — gorjé! skoro oslepela radi obilnega joka. Pogled njen je res mogel izvabiti solze nevrednemu sinu. Toda oholi častnik, njen lastni sin brez srca, ves že zdivjan, jame groziti se, govoriti nemško, ter udarjati s sabljo po tleh, zahtevaje od hiše svojo doto.

»Moj Bog, ti moj Bog, kaj bi radi gospod? Jaz ga ne umem, kaj hoče imeti od mene, stare reve! Oh ti vojaki,

kako so nadležni, ravno včeraj so nam vzeli zadnji sir. Še sami bomo stradali.«

»Servus! Rebula, zlati moj sošolec! No, no, zdaj pa imaš še kaj cvenka, pojdi ga plačat kapljico rumenega! Po toliko letih se snideva! Pojdi, poveš, kod si se klatil«, in vlekel ga je Milič v bližnjo gostilno, namuzaje se prijatelju ob pogledu vina, kakor se smeje cigan belemu kruhu.

Milič je bil v šoli dobra glava. Sedaj pa se je klatil po vaseh, spisovaje ljudem katero si bodi prošnjo, pobotnico ali ženitovanjsko pogodbo. Iz razvaline njegovega dijaštva je štrlel tu pa tam še odlomek raztrganega citata iz Horacija, n. pr. če so ga izborno postregli: »Non Afra avis descendat in ventrem meum.« Če se je nasrkal dobrega rumenega, blodila mu je tudi kaka mrvica lokalne zgodovine po možganih, in prihajal mu je iz ust neusahljiv tok dovtipnih besedij, da je bilo pokati od smeha. Najbolj se je zaveselil, ko so ga klicali klat prešiče. Po celi okolici ni nikdo znal tako spretno zadati živali smrtne rane. Toda radi pijače mu je bilo obličje zaduhlejše od dne do dne in tresava, oslabela postava ni obetala kaj prida.

V gostilni so se gostili potujoči vojaki za prihranjene novce. Gostilnar je možko meril sobo s počasnimi koraki ter postrezal gostom. Sedeli so tudi nekateri domači kmetje ter presojali dostojanstvo vojakov po »svetlih zvezdah pod grlom«. Tudi naša nekdanja sošolca sta si nalijala pogostoma čaše ter se živahno razgovarjala.

»Rebula! Nekaj važnega ti moram povedati! Pred mesecem mi je prinesel

poštar list s tvojim napisom. Čudil sem se. »Saj nisem jaz Rebula!« dejal sem. Uradnik pa mi je počel razlagati, da sva zaupna prijatelja, in moral sem vzeti pismo. Imelo je podpis: »V nesreči srečna!«

Rebula je bil bled, kakor zid. »In kaj je pisala? Brž povej, ne muči me!« in prijel je Miliča za roko.

»Tako nekako: »Policija Vas je takrat iskala, a jaz sem zamolčala Vaše ime. Glejte, kaj strašnega ste mi hoteli storiti? Če bi Vi gospodovali mojemu življenju, strohnela bi že v grobu. Toda rešila me je božja previdnost. Zakaj le ste mi hoteli to storiti? Nekaj me je gnalo, naj Vam pišem. Studite se mi sicer, a vse sem pozabila, vse Vam odpustila. In sedaj, ko se trudim, da bi drugim pomagala do zveličanja, prosim tudi Vas, ne pogubite svoje revne duše, kakor ste Vi hoteli pogubiti mojo. To Vam bodi v tolažbo, da sem srečna.«

Častnik s črno brado se je večkrat stresel, in si otrl solzo. Kmetje pa so ga spoznali, ogledovali ga in govorili:

»Kaj boš ti pravil, da ni! Matejček je, Rebulov, da! Saj ga poznam, ko svojo roko. Ravno tak je bil, samo da ni imel še črne gosence pod nosom. Da, ti se motiš po obleki vojaški. Da, tvoje oči! Moje so ostrejšje. Bog pomagaj, kolikokrat sem mu meril hlače!« hvalil se je krojač.

»Ti si meril, ti, kaj govoriš! Saj vémo. Drugim že, njemu pa ne, njemu!«

»Pa sem! Kaj vi véste! Vsaj, ko je bil še v malih šolah. No, ko je šel v črno šolo tja doli, takrat ne več. Takrat že ne več — no« . . . bil je udani in pohlevni odgovor.

V gostilni so videli možje onega leta še črnošolca, a potem jim je zopet izginil menda k vojakom in po svetu. Predno se je zopet sprehajal po do-

mačem kamenju, plegli so možje srednje starosti in suhe babice v hladni grob, razcvetel se je čisto nov zarod v vasi in časova nit potezala se je vedno dalje, dalje — —

VII.

Kakih dvajsetkrat se je ponovilo leto od takrat, ko smo videli zadnjič svojega junaka — vojaka. Okoli naše vasi se je vse premenilo, okolica je vsa druga. Poleg prememb zaradi železnice vidimo nove in bogate kamnike: nabrežinski kamen je dobro znan po Slovenskem. Globoko pri morju so zidali podjetniki južne železnice silovito sesaljko za vodo, gradili nove ceste. Dobili so nedavno novega župnika, Grudna, vestnega milodarnega moža. Domačini so bili veseli visoke, vznesene njegove postave.

»Da, tega je vsaj lepo videti v cerkvi!« rekali so. Le to se jim ni zdelo nič primerno, da hodi Matejček pogostoma k njemu. Možje sovrstniki, ki so poznali starega dijaka — ali vsaj naenkrat ostarele —, niso ga mogli videti konec očíj. Vedno so imeli o njem hudo misel, da vendar morda »zna narediti« kaj. Nihče ni hotel pokusiti v nedeljo iz njegove čaše, bojé se, da bi mu ne zaval.

Danes je nedelja in v cerkvi je sveto opravilo. Gospod župnik je bil opazil že davno pri mladih ljudeh nemarno in oholo vedenje v cerkvi, zlasti prepogostno ogledovanje po drugi strani cerkve, da so se stari ljudje nad tem že hudovali. Zato je bil danes govor v cerkvi malo žgoč in pekoč.

»Če si človek«, glasilo se je proti koncu, »moraš gotovo pripoznati, da je Bog vseveden in gleda, kako ga častiš. Če imaš trdno vero, kar poklekni na tlak in kleči, dokler si v cerkvi. Če že dvomiš, ali če nimaš pravih mislij o Bogu, vprašaj se, kristijan, ali bi se po-

klonil vpričo papeža ali cesarja, ali ga vsaj počastil spodobno? Koliko bolj, če véš, da je Najvišji v cerkvi! Kaj bo z vami, predragi moji, in z vašimi pokvarjenimi otroci? Kje ste, kumi, ki ste je držali pri krstu? Kaj ste obljubili zanje pred krstnim kamenom? Če vidim mladega dečka igrati na cesti, nezaslišano preklinjati, izgovarjati grde besede, starišem denar izmikati: ali menite, da ne boli to mene, vašega duhovnega pastirja? Toda, predragi verniki, posebno roditelji! nečem vam jemati upanja. Le brzdajte mladino, da ne bode trpeli kdaj zaradi nje, imejte jo v strahu božjem, kmalu bode drugače. Jaz hočem storiti svoje, pomagati vam hočem pri odgoji. Nič se ne razlikujem od vas: rojen sem pod revno kmetsko streho, kakor vi, moji roditelji so se borili z revo in težavo, kakor vi, nadloge imam, kakor vi, odgovoren bom zase, kakor vi, in pa še za vas. Radi tega, preljubi, storite boljše svojo dolžnost, rešimo dušo svojo, pa tudi duše tistih, katere je Bog nam izročil.*

To pa je ugajalo kmetskim glavam. Brisaje si pót s čela, narekoval je duhovnik vrsto molitvic po umrlih in za bolnike. Kakor je naglašal in začenjaj, grmeli so verniki za njim klečé ponižno na kolenih.

Za vrati je tudi Matejček Rebula prelagal svoji berglji v naročju tja in sem ter spokorno preobračal oči, da se mu je vedno videla krvavo natekla beločnica. Ustna so mu šepetala odgovor duhovnovi molitvi.

»Še ,Oče naš in Česčena si Marija' za pokojno Amalijo Gruden!« in verniki so molili za duhovnikom, ne da bi se brigali za nepoznano — umrlo osebo.

Toda, glejte, kako se je začel tresti in bledeti hromi Matejček za vrati! Slabo mu je bilo. Kar prijeli so ga in bolj nesli, nego vedli domu.

Toda, kaj še! Ni hotel. Pred zakristijo je hotel počakati duhovnika.

Vendar ni noge ni berglje niso bile zmožne podpirati mu trupla. Naslonivši se ob zid je prosil odhajalce, da bi ga spremili domov. Očesi sta mu jeli ugašati.

»Kaj je takega? collega! oj tako menda še ni! Oj!« Glas je bil Matejčkovega sošolca Miliča, ki je prihajal iz bližnje žganjarne. »No, no, pojdi z menoj, spremim te! Ne umiraj še, umreš doma v svojem bleščečem bogastvu. Oporoko ti lahko pišem, če bo kaj prišla zapuščine!«

Dovoljeno je s prijateljem pošaliti se, celó malo osmešiti ga, kar še bolj kaže moč pravega prijateljstva, toda Miliča je zadel vendar jezen pogled očesa prijateljevega. Onemoglega so odnesli v njegovo bajtico kraj vasi.

Precej po blagoslovu je zapel veliki zvon s trikratnim odstavkom in verniki, še v cerkvi, počakali so, da bi spremili sv. popotnico k bolniku.

V bajtici na koncu vasi pa je ležal nekdanji krasni dijak na revnem ležišču. Ni bilo več dobre matere, ne skrbne sestre krog njega. Vse je bilo že leglo pod črno zemljo.

»O mati zlata! spravil sem vas pod grudo! O Amalija! O mogočni Bog! če je ona ista!« . . . ječal je bolnik ter se solzil.

Poleg njega je skoro dremal pijani Milič in sanjaril o kozarčkih žganega, močnega, ki drgne po grlu.

»Povej mi, Milič! ni res, da se je zvala sestra Grudnova Amalija?«

»Menda.«

»In ni res, da je bila odšla — odšla daleč v Italijo?«

»Da, šla je v Padovo. Pa véš, danes sem pil prav močnega, a kako me maže po grlu, a-a-a-a! Dokler živimo, pijmo, dokler živimo!« in dremal je dalje po-

pevaje, dokler ga ni predramil zvonček cerkovnikov.

»O da, da, v Padovo! O sv. Anton Padovanski!« hropel je nenadoma zboleli Rebula.

»Rebula! kaj tako naenkrat? Torej hočeš res prevideti se z Bogom?« vprašal je došli duhovnik.

»O Gruden!« prosil je milo bolnikov slabi glas, »daj mi roko, odpusti nesrečnejšu!«

»Kaj takega? Kaj ti imam odpustiti?«

Duhovnik je zaprl vrata, poslavši ljudi ven.

Nikdo ni šel radostnejši domov čez uro časa, kakor nabrežinski župnik. Na potu ga je pozdravljala pijani Milič z zdivjanim obličjem in porudelim nosom. Kako prijetno se je smejal župniku!

Tam v bajtici pa se je odtrgala osrečena duša od revnega telesa, dobivši

dvojno odpuščanje. Župnik se je moral hitro vrniti k umirajočemu. Kdo je plačal mizarja, cerkvenika, pogrebniške, če ne Gruden?

Še par let je deloval blagi, sedaj jako mili župnik sredi svojih župljanov, ki so ga zelo ljubili. Nekega dne je obsinilo solnce tudi njegov grob. Mladenci in deklice pa so pokladali nanj cvetne šopke, vzrasle na domačih tleh, in od spomladnih cvetic do jesenskih poznic je bilo na gomili obilo domačega cvetja.

* * *

Lani sem šel mimo grobišča in slišal grobarje, ki so prekopavali grob »črnosolca« ter si pripovedovali čudne zgodbe iz njegove dobe. Zdele so se mi dovolj zanimive, da je tudi jaz povem drugim.

Pokojni gribeljski cerkovnik.

(Črtica iz Bele Krajine; spisal Janko Barlè.)

Se sedaj ga vidim, kako je korakal! Ves se je zvijal in s posebno spretnostjo prestavljal svoji dolgi nogi, na katerih je počivalo ogromno truplo. A tudi roki je dobro porabljal. Ko je z eno mahnil nekoliko čevljev izpred sebe, potegnil je z drugo nekoliko čevljev od sebe nazaj, in to veslanje se je enakomerno ponavljalo, kakor nihanje nihala pri uri. Prava škoda, da ni zagledal belega dne v Homerjevih časih, izvestno bi ga bili porabili za glasnika v vojski; morebiti bi bil celo med tekalci v Olimpiji dobil častni lavorjev venec. Vendar dosti o tem, — pozabil sem, da ga niti poznali niste! pokojnega gribeljskega cerkovnika. Ker sem počel pri nogah in rokah, pa pojdimo dalje proti glavi! Ne vém, kakova napaka, ali pa svojina gribeljskega cerkovnika je

bila, da mu je bilo levo rame višje od desnega, vendar bilo, kakor mu drago, gribeljski cerkovnik je imel to napako v taki meri, da jo je tudi neumetniško oko lahko zapazilo. Vendar to so malenkosti. Vsa popolnost gribeljskega cerkovnika se je zbrala na njegovi glavi, katera je počivala na ne previsokem, a precej širokem vratu. Narava ga je obdarila v obilni meri z onim ponosnim udom, katerega v navadnem jeziku nos zovemo in kateri si je izbral svoj sedež v sredi lica. Od podnožja iz očesnih dolin se je počasi vzdigoval, potem se je precej časa zmiraj višje in višje nadaljeval, dokler se ni s strmim prepadom doli proti ustnicam okončeval. Ust ni imel baš velikih, vendar primerna so bila nosu. Brada mu je bila zašiljena in mu malomarno štrlela tja v beli svet.